
THE CONSTITUTIONALIZATION OF THE CRIMINAL PROCESS IN ROMANIA**Daniela Cristina Valea, Assist. Prof., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş**

Abstract: However, any legislative change planned or performed – as it is the case of the Romanian Criminal Code and the Romanian Criminal Procedure Code - should be consistent to the Constitution in its "letter and spirit", although each branch claims more and more vehemently an independent existence within the system of law, therefore a reforming process of the domain is an opportunity that can not be missed (!).

Obviously, the question is how much and how detailed would be necessary for a Constitution to regulate special aspects of a particular branch of law, such as those relating to criminal proceedings? Or is sufficient for the Constitution to contain only a basic constitutional regulation?

In this paper, we propose to present some aspects and analysis of the major constitutional regulation regarding Romanian criminal trial.

Keywords: constitutionalization, Romanian Code of Criminal Procedure, regulatory-framework, fundamental principles, criminal trial.

Problematica constituționalizării dreptului procesual penal român, la fel ca a oricărei alte ramuri de drept, presupune în primul rând, abordarea legăturii dintre dreptul procesual penal și dreptul constituțional. În al doilea rând, trebuie analizată modalitatea în care prevederile de rang constituțional sunt preluate și implementate în practică, în sfera relațiilor sociale care formează obiectul de reglementare al ramurii de drept respectiv. În al treilea rând, constituționalizarea poate fi efectuată și prin interpretarea și aplicarea normelor procesuale penale în conformitate cu legea fundamentală. Și, nu în ultimul rând, prin abrogarea normelor procesuale penale în măsura în care vor fi considerate contrare constituției. Un rol din ce în ce mai important în procesul de constituționalizare al unei ramuri de drept, în speță și a dreptului procesual penal român, revine astfel justiției constituționale¹.

Pot fi considerate coordonate ale procesului de constituționalizare: legislația, practica și jurisprudența, precum și știința dreptului procesual penal.

În doctrină, frecvent, legătura dreptului procesual penal român cu dreptul constituțional român este analiză pe două coordonate: reglementările-cadru de nivel constituțional² ale procesului penal român (fiind menționate de obicei ca reglementări-cadru: principiile care stau la baza organizării și funcționării organelor judiciare, dispoziții constituționale cu aplicabilitate în procesul penal (art. 23, art. 24, art. 27, art. 125, art. 127, art.

---

¹ Attila Varga, *Constituționalizarea procesului legislativ*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p.5.

² Este vorba de Constituția României intrată în vigoare la data de 8 decembrie 1991 și revizuită ulterior prin Legea nr. 429/2003. După revizuire, Constituția României a fost republicată în M.Of. nr. 767 din 31 octombrie 2003.

129, art. 131 etc.) și izvoarele dreptului procesual penal (printre care, la loc de frunte, găsim Constituția)³.

Sintetizând, prevederile constituționale care își găsesc aplicabilitatea în sfera dreptului procesual penal pot fi împărțite în următoarele categorii:

1. reglementări-cadru privind principiile fundamentale ale procesului penal (respectiv ale aplicării normelor procesuale penale).
2. reglementări-cadru privind organizarea și funcționarea organelor judiciare.
3. reglementări-cadru privind măsurile procesuale penale, în special cele preventive.
4. reglementări-cadru privind imunitățile de jurisdicție.
5. reglementări-cadru privind anumite drepturi ale persoanelor în situația în care dobândesc calitate în procesul penal.

1. Reglementări-cadru privind principiile fundamentale ale procesului penal (respectiv ale aplicării normelor procesuale penale).

Sunt *principii ale aplicării normelor procesuale penale* (art. 1-13 Cod.proc.pen.⁴): principiul legalității, principiul separării funcțiilor judiciare, prezumția de nevinovăție, principiul aflării adevărului, principiul *ne bis in idem*, principiul oficialității procesului penal⁵, principiul obligativității punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale, dreptul la un proces echitabil și un termen rezonabil al procesului, principiul garantării libertății și siguranței persoanei, principiul dreptului la apărare și garantării acestuia, principiul respectării demnității umane și a vieții private, limba în care se desfășoară procesul penal și dreptul la interpret, principiul aplicării legii procesuale penale, principiul egalității persoanelor în procesul penal (chiar dacă nu este prevăzut expres de legile procesuale penale).

Principalele reglementările constituționale care circumscriu cadrul procedurii penale cu trimitere la principiul legalității sunt:

- art. 1 alin. 5 din Constituția României republicată – „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”.

- art. 20 – „(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile”.

³ Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 26, 37; Anca-Lelia Lorincz, *Drept procesual penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 21.

⁴ Actualul Cod de procedură penală al României (în textul lucrării – Cod.proc.pen.) a fost adoptat prin Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală (publicată în M.Of. nr. 486 din 15 iulie 2010) și a intrat în vigoare la data de 1 februarie 2014. Trebuie avute în vedere și prevederile Legii nr. 355/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative cu dispoziții procesuale penale (publicată în M.Of. nr. 515 din 14 august 2013).

⁵ În literatura de specialitate se susține că acest principiu a fost înlocuit de legiuitorul român cu principiul obligativității punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale - Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 75.

- art. 23 alin. (12) Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii.

- art. 124 – „(1) Justiția se înfăptuiește în numele legii. (3) Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”.

- art. 132 alin. 1 – „(1) Procurorii își desfășoară activitatea potrivit principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiției”.

Principiul legalității procesului penal este prevăzut în art. 1 alin. 2 Cod.proc.pen. (fiindu-i circumscris obiectivul normelor procesuale penale – asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare cu garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesuală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte) și nominal în art. 2 Cod.proc.pen. și impune ideea că desfășurarea procesului penal se face numai potrivit dispozițiilor legale.

Constituția României republicată a ridicat la rang de principiu constituțional una din cele mai importante garanții ale respectării statutului omului, respectiv prezumția de nevinovăție, statuând în art. 23 alin. (11) că „Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată”.

Prezumția de nevinovăție este prevăzută ca principiu fundamental în art. 4 Cod.proc.pen. conform căruia „Orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă.”

Trebuie remarcată o deosebire de nuanță, dar extrem de importantă în opinia noastră, cu consecințe deosebite. Dacă textul legii fundamentale folosește noțiunea de „hotărâre judecătorească de condamnare” pentru a marca clar criteriul de delimitare dintre „nevinovat” și „vinovat” (hotărâre judecătorească de condamnare având un înțeles foarte clar stabilit de normele procedurale penale și cele penale), actualul Cod.proc.pen. stabilește că trecerea de la „nevinovat” la „vinovat” se face în momentul stabilirii vinovăției persoanei printr-o hotărâre penală (evident definitivă, pentru altfel ar fi fost chiar prea mult!). În primul rând, textul Cod.proc.pen. este deficitar deoarece nu ține cont de faptul că vinovăția este doar unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii, astfel că chiar dacă există, s-ar putea ca celelalte ori unul din celelalte elemente constitutive să nu existe și atunci nu ar exista nici infracțiunea! În al doilea rând, textul art. 4 alin. 1 Cod.proc.pen. este deficitar deoarece nu ține cont de faptul că a stabili vinovăția unei persoane, în cadrul unui proces penal, în raport cu săvârșirea unei infracțiuni nu trebuie să însemne neapărat și condamnarea persoanei respective printr-o hotărâre penală. Chiar textul Cod.proc.pen. oferă (în art. 396 alin. 3 – renunțarea la aplicarea pedepsei, alin. 4 - amânarea aplicării pedepsei și alin. 6 – încetarea procesului penal) soluții ale judecății care, deși nu presupun o condamnare, pot face trimitere la vinovăția stabilită prin probe a inculpatului (teoretic este posibilă o soluție de încetare a procesului datorită intervenției prescripției, chiar dacă în considerentele hotărârii judecătorești se face referire – fără efecte, este adevărat - la vinovăția inculpatului). Având în vedere aceste considerații, considerăm deficitară și periculoasă redactarea art. 4 alin. 1 Cod.proc.pen., **nerespectând**

dimensiunea constituțională a prezumției de nevinovăție și existând astfel riscul transformării în „prezumția de vinovăție”.

În alin. 2 al art. 4 Cod.proc.pen., apare, ca o aplicare practică a prezumției de nevinovăție se statuează că „*orice îndoială în formarea convingerii organelor judiciare se interpretează în favoarea suspectului sau inculpatului*”, conform adagiului *in dubio pro reo* (care este consacrat astfel expres și de legislația procesuală penală română și nu numai de către doctrina și practică ca până acum, putând fi considerat un „dat” câștigat).

Principiul oficialității procesului penal⁶, conform căruia, funcțiile judiciare se exercită din oficiu (din proprie inițiativă a organelor judiciare⁷), cu *excepția* situațiilor când legea prevede altfel (de exemplu, atunci când este necesară existența plângerii prealabile, sesizarea efectuată de anumite organe). Este prevăzut în art. 3 alin. 2 Cod.proc.pen. Principiul obligativității punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale (prevăzut în art. 7 Cod.proc.pen.), care poate fi considerat o situație particulară a principiului oficialității procesului penal, instituie regula conform căreia procurorul, ca reprezentant al Ministerului Public, este obligat să pună în mișcare acțiunea penală din oficiu atunci când există probe din care rezultă săvârșirea unei infracțiuni și nu există vreo cauză legală de împiedicare, alta decât situația în care procurorul poate renunța la exercitarea acțiunii penale (prevăzută la alin. 2 al art. 7 Cod.proc.pen.) ori atunci când este necesară plângerea prealabilă (prevăzută în alin. 3 al art. 7 Cod.proc.pen.). Prevederile art. 3 și 7 Cod.proc.pen. se circumscriu rolului primordial încredințat de Constituție Ministerului Public (în art. 131 alin. 1 și art. 132 alin. 1 din Constituția României republicată), respectiv acela de a reprezenta interesele generale ale societății și de a apăra ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor și de a conduce și supraveghea activitatea de cercetare penală a poliției judiciare, în condițiile legii, cu respectarea principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiției.

Dreptul la un proces echitabil și un termen rezonabil al procesului este impus în primul rând la nivel constituțional prin art. 21 alin. 3 din Constituția României republicată și în al doilea rând prin art. 8 din Cod.proc.pen. În materia procesului penal, acest imperativ se materializează în dreptul fiecărei persoane de a avea acces la o instanță de judecată independentă și imparțială, dar și în caracterul echitabil al procedurii, dezbateră publică a cauzei și desfășurarea procesului într-un termen rezonabil. Implică totodată și noțiunea de „egalitate a armelor” (tratarea egală a tuturor celor implicați într-un proces penal).⁸

Constituția României republicată declară libertatea individuală și siguranța persoanei ca fiind inviolabile (art. 21 alin. 1), impunând și o serie de garanții ale respectării acestei inviolabilități, precum și o serie de excepții, vizând luarea de către organele judiciare a

⁶ În literatura de specialitate se susține că acest principiu a fost înlocuit de legiuitorul român cu principiul obligativității punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale - Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, 2014, p. 75.

⁷ Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 63.

⁸ Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal*, pp. 85-86.

anumitor măsuri privative sau restrictive. Totodată, art. 52 alin. 3 din Constituția României republicată instituie răspunderea juridică a statului pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare.

Principiul garantării libertății și siguranței persoanei este prevăzut în art. 9 Cod.proc.pen. și garantează apărarea și respectarea uneia din cele mai importante valențe ale ființei umane: libertatea și siguranța. Textul impune astfel regula conform căreia orice măsură împotriva libertății persoanei sau de limitare a acesteia (măsură privativă sau restrictivă) trebuie luată doar în mod excepțional și numai în cazurile și în condițiile prevăzute de lege. Totodată, textul legii procesuale penale prevede și o serie de *garanții* ale respectării libertății și siguranței persoanei:

- obligativitatea organelor judiciare de a informa orice persoană arestată cu privire la luarea măsurii (formulare deficitară din punctul nostru de vedere trebuind să se menționeze „orice persoană împotriva căreia s-a luat o măsură privativă sau restrictivă de libertate” !!), în cel mai scurt timp și într-o limbă pe care o înțelege asupra motivelor arestării sale (cu aceeași observație de mai sus) (art. 9 alin. 3 Cod.proc.pen.); dreptul oricărei persoane arestate (a se citi „orice persoană împotriva căreia s-a luat o măsură privativă sau restrictivă de libertate”) de a contesta măsura. Se subînțelege, există și posibilitatea de a cere, în tot cursul procesului penal, înlocuirea unei măsuri privative sau restrictive cu alta mai ușoară sau liberarea condiționată.

- obligația organelor judiciare competente de a interveni și dispune (din oficiu⁹) revocarea și punerea în libertate a celui reținut sau arestat atunci când constată că măsura privativă sau restrictivă a fost dispusă în mod ilegal (art. 9 alin. 4 Cod.proc.pen.).

- dreptul persoanei față de care s-a dispus în mod nelegal, în cursul procesului penal, o măsură privativă de libertate la repararea pagubei suferite, în condițiile prevăzute de lege (art. 9 alin. 5 Cod.proc.pen.). Se poate observa că, față de vechea reglementare¹⁰, cea nouă este mai restrictivă din moment ce reglementează un drept la despăgubire doar persoanei private de libertate, nu și celei care a făcut obiectul unei măsuri restrictive de libertate. Dar, dincolo de caracterul lacunar al noului text, se consideră că dreptul de a cere despăgubiri subzistă față de orice persoană care a suferit vătămări ca urmare a luării unei măsuri privative sau restrictive de libertate nelegale¹¹.

Prevederile actualului Cod.proc.pen. se circumscriu, cu anumite rezerve în opinia noastră (și ne referim, cu titlu de exemplu, la faptul că perioada pentru care se dispune măsura reținerii nu mai este dedusă din perioada arestului preventiv dispusă în timpul urmăririi penale), reglementărilor constituționale de principiu (cu mențiunea că anumite garanții ale libertății și siguranței persoanei s-au putu impune numai cu aportul Curții Constituționale a

⁹ Nicolae Volonciu (coor.), Alexandru Vasiliu, Radu Gheorghe, *Noul Cod de procedură penală adnotat. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 33.

¹⁰ Este vorba de Codul de procedură penală al României din 1968 (Legea nr. 29/1968) care a fost abrogat prin intrarea în vigoare a actualului Cod de procedură penală, la data de 1 februarie 2014.

¹¹ Nicolae Volonciu (coor.), Alexandru Vasiliu, Radu Gheorghe, *Noul Cod de procedură penală adnotat. Partea generală*, p. 34.

României, dar și al documentelor internaționale și în special, al jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului¹²).

Principiul dreptului la apărare și garantării acestuia este prevăzut în art. 10 Cod.proc.pen. și, evident, reglementează în detaliu dreptul fundamental la apărare și o garanție a acestuia – dreptul de a beneficia de apărare din partea unui avocat – impus la nivel constituțional, prin art. 24 alin. 1 din Constituția României republicată.

Dreptul la apărare a fost ridicat la rang de principiu fundamental prin lege și cu aportul substanțial al jurisprudenței românești și mai ales a Curții Europene a Drepturilor Omului și, mai nou, a Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Particularizând, conform Cod.proc.pen., dreptul la apărare este acordat și garantat tuturor părților și subiecților procesuali în tot cursul procesului penal, care îl pot exercita personal sau prin avocat. Presupune, în primul rând, dreptul tuturor părților și subiecților procesuali de a se apăra ei înșiși; în al doilea rând, dreptul tuturor părților și subiecților procesuali de a fi apărate de un avocat în tot cursul procesului penal, fără nici un fel de restricție; în al treilea rând și obligația organelor judiciare de a asigura exercitarea de către toate părțile și subiecții procesuali a tuturor drepturilor procesuale ale acestora (reprezentând cele trei elemente componente ale unui drept la apărare efectiv¹³). Pentru a da consistență efectivă acestui drept, legea procesuală penală reglementează o serie de *drepturi* ale părților, subiecților procesuali și avocatului, respectiv o serie de *obligații* organelor judiciare. Astfel:

- dreptul părților, subiecților procesuali și a avocatului de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării (art. 10 alin. 2 Cod.proc.pen.).

- o altă coordonată a realizării efective a dreptului la apărare se materializează în dreptul suspectului, respectiv al inculpatului de a fi informat, de îndată și înainte de a fi audiat, de fapta pentru care a fost începută urmărirea penală, respectiv pentru care a fost pusă în mișcare acțiunea penală și încadrarea juridică stabilită (art. 10 alin. 3 Cod.proc.pen.).

- dreptul la tăcere – adică dreptul suspectului, respectiv al inculpatului de a nu face nici un fel de declarație și dreptul de a li se comunica, înainte de a fi ascultați, că au un asemenea drept, fără a suporta nici un fel de consecințe negative (art. 10 alin. 4 Cod.proc.pen.).

- obligația organelor judiciare de a asigura exercitarea deplină și efectivă a dreptului la apărare de către părți și subiecții procesuali principali în tot cursul procesului penal (art. 10 alin. 5 Cod.proc.pen.).

Art. 10 alin. 6 Cod.proc.pen. instituie totodată și obligația titularilor dreptului la apărare de a-l exercita cu buna credință, potrivit scopului pentru care a fost recunoscut de lege.

¹² Despre rolul jurisprudenței CEDO în impunerea unor garanții privind lipsirea de libertate a unei persoane în vederea executării unui mandat de arestare – Ramona Mihaela Coman, *Reasoning for ordering the custody on remand in the light of ECHR jurisprudence*, în Revista „Dreptul”, nr. 3/2013, pp. 35-39.

¹³ Nicolae Volonciu (coor.), Alexandru Vasiliu, Radu Gheorghe, *Noul Cod de procedură penală adnotat. Partea generală*, p. 35.

Demnitatea umană este garantată și protejată la nivel constituțional prin interzicerea oricăror atingeri aduse vieții omului, atât sub aspect fizic (sunt interzise orice acțiuni prin care un om ar putea fi privat de viață, este interzisă pedeapsa cu moartea sau acțiuni care ar vătăma integritatea fizică), cât și privind psihicul și demnitatea umană (prin interzicerea oricărei forme de tortură¹⁴, pedeapsă sau tratament degradant ori inuman). Aplicarea unui anumit tratament timp de mai multe ore și care cauzează, chiar dacă nu leziuni evidente, cel puțin suferințe fizice și morale, a fost considerat tratament inuman de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Tot Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat tratament degradant și acela de natură să provoace victimelor sentimente de teamă, de neliniște și de inferioritate, tocmai în scopul de a le umili sau înjosi¹⁵.

Principiul respectării demnității umane și a vieții private (art. 11 Cod.proc.pen.) impune regula că desfășurarea unui proces penal se face cu respectarea strictă a demnității umane. Ca o garanție a respectării acestui principii, se prevede expres că „respectarea vieții private, a inviolabilității domiciliului și a secretului corespondenței sunt garantate”, precum și că „restrângerea exercitării acestor drepturi se poate face doar în condițiile legii și dacă este necesar într-o societate democratică (art. 11 alin. 2 Cod.proc.pen.).

Trebuie observat că noul Cod.proc.pen.nu mai interzice în mod expres tortura sau supunerea la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante, justificat probabil de faptul că o asemenea interdicție este prevăzută expres de Constituția României republicată (art. 22 alin. 2), și de faptul că asemenea acte sunt incriminate de legea penală română ca infracțiuni.

Prevederile legii procesuale penale reprezintă o particularizare specifică procesului penal a unor reglementări principiale de nivel constituțional (art. 15 alin. 1 conform căruia cetățenii beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea; art. 26 alin.1 conform căruia autoritățile publice au obligația de a respecta și ocroti viața intimă, familială și privată;).

Principiul utilizării limbii oficiale și al limbii materne și al accesului la la proceduri și la acte, prin intermediul unui interpret asigurat în mod gratuit este consacrat și garantat prin art. 128 din Constituția României republicată.

Limba în care se desfășoară procesul penal și dreptul la interpret sunt reglementate prin art. 12 Cod.proc.pen. Conform acestui principiu, limba oficială a desfășurării unui proces penal (inclusiv limba în care se întocmesc toate actele procedurale) este limba română, cu oferirea posibilității aceluia care nu cunosc limba română de a se folosi de limba maternă, prin intermediul unui interpret.

Principiul egalității persoanelor în procesul penal, deși nu este prevăzut expres de legile procesuale penale, este consacrat la nivel constituțional și ca atare își găsește aplicabilitatea în toate sferile și domeniile dreptului, inclusiv (și mai ales) în domeniul dreptului procesual penal. Principiul egalității în drepturi este unul dintre cele mai importante

¹⁴ Pentru amănunte, a se vedea Tiberiu Constantin Medeanu, *Tortura în practica instanțelor naționale și internaționale*, în Revista de drept penal nr. 1/2009, pp. 51-56.

¹⁵ Lavinia Valeria Lefterache, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 51.

principii ale exercitării drepturilor și a libertăților oamenilor. Presupune o egalitate de șanse și o egalitate de tratament a tuturor cetățenilor în fața legii. Premisă esențială a democrației și a statului de drept, principiul și-a găsit consacrară și în Constituția României republicată, precum și în legislația aferentă. Astfel, conform art. 4 alin. 2 din Constituția României republicată, „România este patria comună și indivizibilă a cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială”. Iar, art. 16 din Constituția României republicată, intitulat chiar „Egalitatea în drepturi”, impune câteva repere ale egalității¹⁶:

- alin. 1 - egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii și a autorităților, fără privilegii și fără discriminări (în condițiile art. 4 alin. 2 - indiferent de domeniul de activitate sau alte aspecte, fără nicio discriminare pe considerente de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială), ceea ce presupune o egalitate de șanse¹⁷;

- alin. 2 - conform căruia: „Nimeni nu este mai presus de lege”. Reiterând¹⁸ această obligație a tuturor (persoane și stat) de a respecta legea, propoziția sintetizează excepțional pietrele de temelie ale democrației: „respectarea persoanei umane și a statului de drept”¹⁹.

Particularizând, principiul egalității trebuie aplicat și respectat și în cursul procesului penal și se materializează în două reguli:

- a. aceleași reguli se aplică tuturor persoanelor implicate în procesul penal;
- b. în fața aceluiași organe judiciare competente conform legii se desfășoară procesul penal, fără ca anumite persoane să fie privilegiate și fără a se face vreo discriminare²⁰.

2. Reglementări-cadru privind organizarea și funcționarea organelor judiciare.

Activitatea organelor judiciare cu competență în derularea procesului penal se circumscrie sferei mai largi a activității jurisdicționale încredințată de Constituție și legi „autorității”²¹ judecătorești, a treia componentă a puterii de stat. Activitatea jurisdicțională constă în soluționarea litigiilor născute între diferite subiecte de drept și rezolvarea cererilor acestora în condițiile legii, protecția persoanelor față de manifestările abuzive ale celorlalte

¹⁶ Reprezintă cadrul general, deoarece Constituția mai cuprinde alte aplicații particulare determinate de considerații de ordin social sau natural – a se vedea Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice – tratat elementar*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p. 186.

¹⁷ Ioan Muraru în Mihai Constantinescu, Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Constituția României revizuită – comentarii și explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2003, p. 21, precum și în Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României – comentariu pe articole*, p. 151.

¹⁸ S-a exprimat și opinia conform căreia textul putea lipsi, se pare fără consecințe deosebite, din Constituție – a se vedea Ioan Muraru în Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României – comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 152.

¹⁹ Conform *Cartei de la Paris pentru o nouă Europă* din 21 noiembrie 1990, publicată în M. Of. nr. 181 din 9 septembrie 1991 – „Democrația are ca fundament respectarea persoanei umane și a statului de drept. Democrația reprezintă cea mai bună garanție a libertății de expresie, a toleranței față de orice grupuri ale societății și a egalității șanselor pentru fiecare persoană. Democrația, prin caracterul său reprezentativ și pluralist, presupune responsabilitate față de electorat, obligația autorităților de a se conforma legii și exercitarea imparțială a justiției. Nimeni nu este deasupra legii”.

²⁰ Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal*, p. 84.

²¹ Legiuitorul constituant român a optat pentru termenul de „autoritate” pentru a desemna cea de-a treia putere în stat: puterea judecătorească sau jurisdicțională.

autorități ale statului și apărarea, prin mijloace proprii și specifice, a ordinii de drept²². Adică, într-un cuvânt, **Justiția**. Sediul legislativ este format din capitolul VI, titlul III din Constituția României, Legea nr. 92/1992 privind organizarea judecătorească, așa cum a fost modificată.

Conform Constituției României republicată, Justiția se înfăptuiește în numele legii, este unică, imparțială, egală pentru toți și independentă. Art. 124 alin. 1 din Constituția României republicată, conține un postulat: „*Justiția se înfăptuiește în numele legii*” (organele care înfăptuiesc justiția trebuie să respecte legea). Justiția este unică deoarece, în România, actul de justiție este încredințat unui sistem de organe, al instanțelor judecătorești, unic, indiferent de natura litigiului. Un asemenea sistem nu exclude însă organizarea ierarhică a instanțelor judecătorești și nici posibilitatea de specializare a acestora în funcție de natura litigiilor. Imparțialitatea (nepărtinirea, obiectivitatea²³) justiției se fundamentează pe independența instanțelor judecătorești și a judecătorilor, pe incompatibilități, procedura abținerii și recuzării, instituirea unor interdicții. *Justiția este egală pentru toți* înseamnă că toate persoanele cu vocație egală sunt tratate în mod egal de lege și instanțe judecătorești, sunt judecate de aceleași instanțe, după aceleași dispoziții legale, aceleași reguli de fond sau de procedură²⁴. Astfel sunt sistematizate - legislativ și doctrinar²⁵ - *principiile* organizării și realizării justiției: principiul legalității; principiul unicității, al imparțialității și al egalității (art. 124 alin. 2 din Constituția României republicată); principiul utilizării limbii oficiale și al limbii materne (art. 128 din Constituția României republicată); principiul accesului liber la justiție (art. 21 din Constituția României republicată); principiul respectării dreptului la apărare; prezumția de nevinovăție; principiul independenței judecătorului și al supunerii lui numai legii; caracterul public al dezbaterilor (art. 127 din Constituția României republicată).

Sistemul de instanțe judecătorești din România este compus din (conform art. 126 alin. 1 din Constituția României republicată), Înalta Curte de Casație și Justiție, în calitate de instanță supremă, și celelalte instanțe judecătorești stabilite numai prin lege: Curți de Apel, Tribunale, Judecătorii. Este interzisă înființarea de instanțe extraordinare (art. 126 alin. 5 din Constituție).

Mai participă la înfăptuirea actului de justiție și Ministerul Public (în cadrul căruia funcționează procurorii organizați în parchete care își desfășoară activitatea pe lângă instanțele judecătorești, având ca funcție esențială reprezentarea intereselor generale ale societății și apărarea ordinii de drept, precum și a drepturilor și libertăților cetățenilor – art. 131 din Constituția României republicată), Consiliul Superior al Magistraturii (care, în calitate de garant al independenței justiției – art. 133 alin. 1 din Constituția României republicată, – are atribuții principale în sfera răspunderii disciplinare a magistraților – art. 134

²² Ion Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale – în dreptul comparat și în dreptul român – tratat*, Ed. Servo Sat, Arad, 2003, p. 647.

²³ Conform DEX - a se vedea sensul cuvântului „imparțialitate”, p. 477.

²⁴ Viorel Mihai Ciobanu în Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, pp. 1218-1221.

²⁵ Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice – tratat elementar*, vol. II, pp. 354 și 355; Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, ediția 12, Ed. C.H. Beck, București, 2006, pp. 269-273; Ștefan Deaconu, *Instituții politice*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, pp. 373-385; Bianca Selejan-Guțan, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția a 2-a revăzută și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2008, pp. 294-296.

alin. 2 din Constituția României republicată). Justificarea includerii acestor două structuri se bazează pe faptul că sunt reglementate principial, prin Constituția României republicată, în același capitol intitulat „Autoritatea judecătorească”.

Conform art. 124 alin. 3 din Constituția României republicată, judecătorii sunt „independenți și se supun numai legii”. Realizarea acestei cerințe inerente unui act de justiție înfăptuit în numele legii, imparțial și egal pentru toți este posibilă și numai prin garanții privind însuși judecătorul. Astfel, în primul rând, în România, judecătorii sunt *inamovibili*, respectiv nu pot fi eliberați din funcție, suspendați, pensionați prematur, avansați sau transferați prin voința arbitrară a altei autorități sau cu încălcarea regulilor specifice prevăzute de lege (conform art. 125 alin. 2 din Constituția României republicată)²⁶. Inamovibilitatea este considerată „*acea stare de drept care îi protejează pe judecători de riscul de a fi demși, destituiți sau retrogradați din funcție fără temei legal ori mutați la alte instanțe, prin delegare, detașare sau chiar promovare, fără consimțământul lor*”²⁷. În al doilea rând, în România, judecătorii sunt numiți sau revocați din funcție de către Președintele României, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii (conform art. 125 alin. 1 și 2 din Constituția României republicată). În al treilea rând, funcția de judecător este *incompatibilă* cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcției didactice din învățământul superior de specialitate (conform art. 125 alin. 3 din Constituția României republicată)²⁸.

Organele judiciare cu competențe în „desfășurarea procesului penal și a altor proceduri judiciare în legătură cu o cauză penală” (art. 1 alin. 1 Cod.proc.pen.) sunt cele expres prevăzute în art. 29-30 Cod.proc.pen., iar competența acestor organe este expres reglementată în art. 35-76 Cod.proc.pen., prevederi completate evident cu alte norme procesuale penale (de exemplu art. 203 Cod.proc.pen. privind organul judiciar competent și actul prin care se dispune asupra măsurilor preventive; art. 249 Cod.proc.pen. privind luarea măsurilor asigurătorii; art. 266 Cod.proc.pen. privind executarea mandatului de aducere; art. 299 Cod.proc.pen. privind competența procurorului de a supraveghea activitatea organelor de cercetare penală; art. 349 alin. 1 Cod.proc.pen. privind rolul instanței de judecată etc.).

Sunt participanți în procesul penal (conform art. 29-34 Cod.proc.pen.): 1. **organele judiciare** (instanțele judecătorești, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară²⁹, procurorul, organele de cercetare penală); 2. **avocatul**; 3. **părțile** (sunt subiecții procesuali care exercită sau împotriva cărora se exercită o acțiune judiciară, respectiv **inculpatul** – conform art. 82 Cod.proc.pen. inculpatul este persoana împotriva căreia s-a pus în mișcare acțiunea penală; **partea civilă** – conform art. 84 Cod.proc.pen. – partea civilă este persoana vătămată (persoană fizică sau juridică) care exercită acțiunea civilă în cadrul

²⁶ Ion Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale – în dreptul comparat și în dreptul român – tratat*, p. 654.

²⁷ Decizia Curții Constituționale nr. 375/2005, publicată în M. Of. nr. 591 din 8 iulie 2005.

²⁸ A se vedea, pentru detalii, Tamara Manea, *Îndatoririle etice ale judecătorilor și procurorilor*, în Revista „Dreptul” nr. 1/2009, pp. 99-113.

²⁹ Despre procedura în camera preliminară și competența judecătorului de cameră preliminară – ca aspecte de noutate aduse de intrarea în vigoare a noului Cod de procedură penală al României – a se vedea Ramona Mihaela Coman, *Preliminary chamber – evolution or involution in the Romanian criminal procedure*, în Revista „Curentul Juridic”, nr. 2/2014, pp. 95-100; Andrei Zărafu, *Atribuțiile judecătorului de cameră preliminară și procedura în camera preliminară*, în Revista „Curierul Judiciar”, nr. 5/2014, pp. 271-281; Lavinia Florin Ușvat, *Este camera preliminară o fază distinctă a procesului penal?*, în Revista „Dreptul”, nr. 3/2014, pp. 91-104.

procesului penal; **partea responsabilă civilmente** – conform art. 86 Cod.proc.pen.– este persoana chemată în procesul penal să răspundă civil pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune); 4. subiecții procesuali principali (care sunt: **suspectul** – conform art. 77 Cod.proc.pen.– este persoana cu privire la care, din datele și probele existente în cauză, rezultă bănuiala rezonabilă că a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală; **persoana vătămată** (victima) – conform art. 79 Cod.proc.pen.– este persoana (fizică sau juridică) care a suferit prin fapta penală o vătămare fizică, materială sau morală) și 5. alți subiecți procesuali (care sunt: **martorul, expertul, interpretul, agentul procedural, organele speciale de constatare, orice alte persoane sau organe prevăzute de lege**).

S-a susținut în literatura de specialitate că principalii participanți la procesul penal sunt organele judiciare și părțile³⁰.

3. Reglementări-cadru privind măsurile procesuale penale, în special cele preventive.

Cadrul constituțional privind libertatea și siguranța persoanei este stabilit prin art. 23 din Constituția României republicată. Art. 23 din Constituție proclamă ca inviolabile **libertatea individuală și siguranța persoanei**, astfel că textul constituțional garantează atât libertatea fizică a individualului de a se comporta și mișca liber, dar oferă fiecărui cetățean și garanția că autoritățile publice vor acționa legal în situațiile care presupun privarea de libertate a persoanelor³¹. Astfel:

- singurele situații în care o persoană poate fi privată de libertate sunt: reținerea, percheziționarea și arestarea, care trebuie făcute numai în condițiile stabilite de lege;
- pentru a oferi o mai mare garanție cetățenilor, Constituția revizuită prevede că arestarea preventivă poate fi dispusă de judecător și numai în cursul procesului penal, pe anumite perioade (termene care nu pot depăși 30 de zile), dar fără depășirea unui termen de 180 de zile;
- există obligativitatea de a aduce de îndată la cunoștința persoanei reținute sau arestate motive reținerii sau arestării ori învinuirii, prezența unui avocat, numit din oficiu sau ales, fiind obligatorie;
- procedura eliberării provizorii;
- prezumția de nevinovăție;
- principiul legalității pedepsei;
- sancțiunea privativă de libertate este doar de natură penală, putând fi aplicată în condițiile legii, numai pentru săvârșirea unei fapte penale.

Măsurile procesuale sunt dispuse de către organele judiciare și constau în *privațiuni sau constrângeri personale sau reale ori de protecție determinate de condițiile în care se desfășoară procesul penal*³².

³⁰ Ion Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, ediția a III-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 645.

³¹ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, p. 166.

³² Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal*, p. 284.

Măsurile procesuale pot fi dispune numai în cadrul procesului penal și pot avea doar caracter provizoriu³³.

Măsurile preventive sunt *măsuri restrictive de libertate* și ca atare, cele mai grave³⁴, precum și măsuri privative sau restrictive de libertate sau de drepturi³⁵.

Scopul instituirii unor măsuri preventive lor este acela de a asigura buna desfășurare a procesului penal ori pentru a împiedica sustragerea suspectului sau inculpatului de la urmărirea penală, de la judecată ori de la executarea pedepsei (conform art. 202 Cod.proc.pen.).

Măsurile preventive pot fi luate de organele judiciare, în cazul infracțiunilor pedepsite cu detențiunea pe viață sau cu închisoarea.

Sunt măsuri preventive reglementate de actualul Cod.proc.pen.: reținerea; controlul judiciar; controlul judiciar pe cauțiune; arestul la domiciliu; arestarea preventivă.

Pentru luarea unei măsuri preventive trebuie îndeplinite *cumulativ*, o serie de *condiții*³⁶, expres prevăzute de normele procesuale penale (în special în art. 202, 209, 211, 216, 218, 223 Cod.proc.pen.). Apoi, alegerea eventualei măsuri preventive care urmează a fi dispusă se face în funcție de o serie de *criterii* prevăzute de art. 202 alin. 3 Cod.proc.pen.: proporționalitatea cu gravitatea acuzației, de gradul în care ar controbui la atingerea scopului instituirii unei asemenea măsuri. La care sunt, de obicei avute în vedere, și gradul de pericol social al infracțiunii, de sănătatea, vârsta, antecedentele și alte situații privind persoana față de care se ia măsura (de ex.: modul de operare, persistența în a avea un comportament anti-social etc.).

Deoarece sunt măsuri restrictive de libertate, prevederile legale care le reglementează sunt de strictă interpretare și totodată, se constituie într-o garanție procesuală a ocrotirii libertății persoanei³⁷.

Alte măsuri procesuale care pot fi dispuse în cadrul unui proces penal sunt așa numitele „*măsuri asigurătorii*”. Sunt reglementate în art. 249-256 Cod.proc.pen. și rezează o garanție a soluționării laturii civile³⁸, constând în indisponibilizarea (prin ordonanța procurorului în timpul urmăririi penale sau a încheierii motivate în timpul judecății) unor bunuri imobile sau mobile, prin instituirea sechestrului, în vederea garantării reparării pagubei produse prin infracțiune, executării pedepsei amenzii penale ori a măsurii de siguranță a confiscării³⁹. De asemenea, sunt ouse la dispoziția organelor judiciare competente și poprirea (art. 254 Cod.proc.pen.); restituirea lucrurilor (art. 255 Cod proc. pen.); restabilirea situației anterioare (art. 256 Cod.proc.pen.).

³³ Ion Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, 2013, p. 551.

³⁴ Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal*, p. 286.

³⁵ Mihail Udriou, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, ediția a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 242.

³⁶ Ion Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, 2013, pp. 544-546; Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal*, p. 290.

³⁷ Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal*, p. 289.

³⁸ Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal*, p. 347.

³⁹ Mihail Udriou, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, 2013, pp. 365-385.

Art. 44 din Constituția României republicată garantează și protejează *dreptul de proprietate privată*⁴⁰, stabilind și mijloacele specifice de garantare: recunoașterea dreptului de proprietate, prin garantarea și ocrotirea în mod egal, tuturor persoanelor (inclusiv cetățenilor străini și apatrizi, în condițiile rezultate din tratatele și acordurile internaționale la care România este parte și în condiții de reciprocitate); interzicerea exproprierilor fără motiv de utilitate publică și fără o dreaptă și prealabilă despăgubire; interzicerea oricăror naționalizări sau altor forme de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică pe considerente discriminatorii; interzicerea confiscării averii legal dobândite, caracterul legal al averii fiind prezumat (alin. 8); confiscarea, numai în condițiile legii, a bunurilor destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții (alin. 9).

4. Reglementări-cadru privind imunitățile de jurisdicție.

Constituția și sfera dreptului constituțional operează cu noțiunea de „inviolabilitate”. Inviolabilitatea reprezintă o *imunitate de procedură*⁴¹ ce presupune *reguli procedurale speciale derogatorii de la cele de drept comun* privind tragerea la răspundere juridică. În primul rând, este vorba numai de fapte săvârșite de parlamentar/membru al Guvernului/șeful statului, dar care nu au legătură cu exercitarea atribuțiilor. În al doilea rând, inviolabilitatea protejează numai cu privire la răspunderea penală. Imunitatea nu reprezintă o cauză de exonerare de răspundere juridică, ci doar o modalitate de protecție a mandatului parlamentar/mandatului guvernamental și al celui al șefului statului⁴² (art. 72, art. 84, art. 109 din Constituția României republicată). Totodată, există prevederi constituționale care instituie o serie de reguli speciale privind percheziționarea, reținerea și arestarea parlamentarului/membrului Guvernului, competența specială de urmărire și de trimitere în judecată și judecarea.

Astfel, parlamentarii pot fi urmăriți și trimiși în judecată penală și pentru faptele care nu au legătură cu voturile sau opiniile exprimate în exercitarea mandatului, dar percheziționarea, reținerea sau arestarea se pot face *numai cu încuviințarea* Camerei Parlamentului din care fac parte, după ascultarea lor (procedura *ridicării imunității*). Urmărirea și trimiterea în judecată intră în competența Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, iar competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție (art. 72 alin. 1 și 2 din Constituția României republicată). În caz de infracțiune flagrantă, parlamentarii pot fi reținuți sau percheziționați, dar ministrul justiției are obligația de a-l informa de îndată pe președintele Camerei din care face parte parlamentarul, pentru a declanșa procedura ridicării imunității. Dacă, însă, Camera sesizată constată că nu există

⁴⁰ Dreptul de proprietate este considerat unul dintre fundamentale societății umane – „Primul om care, împrejmuiindu-și un teren, a îndrăznit să spună: acesta este al meu și a găsit oameni destul de săraci cu duhul încât să-l creadă a fost adevăratul întemeietor al societății civile” – a se vedea J.J. Rousseau, *Discurs asupra originii și fundamentelor inegalității dintre oameni*, Ed. Best Publishing, 2001, p. 58. În general, despre dreptul de proprietate, a se vedea Ovidiu Ungureanu, Ion Traian Ștefănescu, *Reflecții privind conținutul și definiția dreptului de proprietate*, în Revista „Dreptul” nr. 4/2009, pp. 54-76.

⁴¹ Ion Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale – în dreptul comparat și în dreptul român*, p. 529; Ioan Muraru în Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Constituția României – Comentariu pe articole*, p. 683.

⁴² Maria Năstase Georgescu, Simona Th. Livia Mihăilescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 282.

temei pentru reținere, poate dispune neîntârziat revocarea măsurii reținerii (art. 72 alin. 3 din Constituția României republicată). Cererea de reținere, arestare sau percheziție se adresează președintelui Camerei de către Ministrul Justiției. Camera hotărăște asupra cererii cu votul secret al majorității membrilor săi. Hotărârea Camerei se comunică de îndată Ministrului Justiției și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I, în termen de 3 zile. Data comunicării către Ministrul Justiției este data intrării în vigoare a hotărârii⁴³.

Inviolabilitatea Președintelui României îmbracă o formă specifică, deoarece imunitatea îl protejează pe acesta pe întreaga durată a mandatului pentru fapte de încălcare a legii care nu au legătură cu exercitarea mandatului. Astfel, Președintele nu poate fi percheziționat, reținut, arestat sau urmărit penal ori trimis în judecată și judecat în timpul mandatului pentru asemenea fapte⁴⁴. Singura situație în care în timpul mandatului, poate fi declanșată procedura pentru tragere la răspundere juridică (penală) a Președintelui României este pentru „întălnă trădare”. De la data punerii sub acuzare până la data demiterii, Președintele României este suspendat de drept. Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție. Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive și irevocabile a hotărârii de condamnare.

Împotriva unui membru al Guvernului se poate cere *începerea urmăririi penale*. Cererea de începere a urmăririi penale poate fi făcută numai de Camera Deputaților, Senat și Președintele României pentru fapte săvârșite în exercițiul funcției publice. În cazul membrilor Guvernului sau foștilor membri ai Guvernului care la data solicitării urmăririi penale au sau aveau și calitatea de membru al Parlamentului, cererea de începere a urmăririi penale, însoțită de cererea de ridicare a imunității parlamentare (dacă este cazul) se va adresa Camerei parlamentare din care fac sau au făcut parte. Pentru membrii Guvernului care nu cumulează și calitatea de parlamentar, cererea de urmărire penală este de competența Președintelui României⁴⁵. Trimiterea în judecată este de competența Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Competența de judecată revine Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Codul de procedură penală conține o serie de reglementări speciale (conturând așa numita imunitate de jurisdicție) în cazul în care, în procesul penal, suspectul sau inculpatul au o calitate specială (în principal, dețin funcții sau demnități publice). Reglementările vizează competența organelor judicare de efectuare a actelor și luare a măsurilor în cadrul unui proces penal cu asemenea participanți. Astfel, conform art. 40 Cod.proc.pen., Înalta Curte de Casație și Justiție judecă *în primă instanță* infracțiunile săvârșite de persoane cu calități sau funcții speciale (publice sau de demnitate publică): senatori, deputați și europarlamentari; membrii Guvernului; judecători ai Curții Constituționale; membrii Consiliului Superior al Magistraturii; judecători de la Înalta Curte de Casație și Justiție, procurori ai Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. De asemenea, există situații expres prevăzute în care *urmărirea penală poate începe doar* dacă este îndeplinită *condiția care permite punerea în*

⁴³ Art. 24 din Legea nr. 96/2006 privind Statutul deputaților și al senatorilor, republicată în M. Of. nr. 411 din 8 iulie 2013.

⁴⁴ Pentru detalii despre imunitatea șefului statului – a se vedea Daniel Nițu, *Imunitatea șefului de stat în dreptul penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, pp. 70-89.

⁴⁵ Decizia Curții Constituționale nr. 270 din 10 martie 2008, publicată în M.Of. nr. 169 din 5 martie 2008.

mişcare a acțiunii penale. Astfel, în unele situații declanșarea răspunderii penale poate fi făcută doar la *sesizarea sau autorizarea organului competent* (este cazul autorizării (solicitării) Parlamentului sau a Peședintelui României privind tragerea la răspundere penală a membrilor Guvernului. În plus, pentru luarea unor măsuri procesuale este necesară și încuviințarea Camerei parlamentare cu privire la efectuarea unei percheziții/rețineri/arestări preventive vizând un parlamentar.

5. Reglementări-cadru privind anumite drepturi ale persoanelor în situația în care dobândesc o calitate în procesul penal.

În primul rând, principiul⁴⁶ constituțional conform căruia restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți poate avea doar caracter de excepție (deci de strictă interpretare și aplicare) se constituie într-o garanție importantă pentru protecția drepturilor și a libertăților omului⁴⁷. Este prevăzut în art. 53 din Constituția României republicată, și este permisă restrângerea exercițiului unor drepturi sau a unor libertăți fundamentale⁴⁸, doar ca măsură excepțională, dacă este necesară într-o societate democratică și cu caracter temporar⁴⁹.

În al doilea rând, conform art. 53 din Constituția României republicată, restrângerea se poate face numai prin *lege, condiționat* (numai dacă este necesară într-o societate democratică, să fie proporțională cu situația care a determinat-o, aplicată nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății), *temporar* și numai în următoarele *scopuri*: apărarea securității naționale; apărarea ordinii, a sănătății sau a moralei publice; apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unor calamități naturale, ale unui dezastru ori sinistru deosebit de grav.

Restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți se poate face numai prin *lege*, fiind avut în vedere *sensul restrâns* al termenului lege, respectiv doar actele normative purtând această denumire emise de Parlamentul României în calitate de unică autoritate legislativă. Sunt astfel excluse chiar și actele normative delegate (emise ca urmare a delegării legislative, respectiv ordonanțele și ordonanțele de urgență ale Guvernului)⁵⁰.

Condiționarea impunerii unei asemenea restrângeri de *necesitatea ei într-o societate democratică* se fundamentează pe nevoia de a limita totuși competența statelor de a recurge la

⁴⁶ Despre definirea principiului exercițiului unor drepturi și libertăți în doctrină și jurisprudență pe larg, a se vedea Dumitru V. Big, *Restrângerea exercițiului libertăților publice*, Ed. Hamangiu, București, 2008, pp. 16-30.

⁴⁷ Maria Năstase Georgescu, Simona Th. Livia Mihăilescu, *Drept constituțional și instituții politice*, p. 157.

⁴⁸ Pentru amănunte, a se vedea Elena Simina Tănăsescu în I. Muraru și E.S. Tănăsescu (coord.), *Constituția României – comentariu pe articole*, pp. 530-546; Dan Claudiu Dănișor, *Considerații privind reglementarea constituțională a restrângerii exercițiului unor drepturi sau a unor libertăți*, în Noua Revistă de Drepturile Omului nr. 2/2008, pp. 3-22.

⁴⁹ De exemplu, reducerea veniturilor salariale ale angajaților bugetari cu 25% în perioada iulie-decembrie 2010, impusă prin Legea nr. 118/2010 privind unele măsuri necesare în vederea restabilirii echilibrului bugetar, publicată în M. Of. nr. 441 din 30 iunie 2010.

⁵⁰ Punctul de vedere este împărțit de marea majoritate a doctrinei, mai ales după revizuirea Constituției României care a avut loc în 2003 – a se vedea Elena Simina Tănăsescu în Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României – comentariu pe articole*, pp. 535-537. Pentru un punct de vedere contrar, conform căruia textul legii fundamentale nu exclude posibilitatea reglementării unor restricții și prin instituția delegării legislative (respectiv prin acte normative cu o forță juridică egală cu a legii), atâta timp cât norma constituțională nu prevede expres că asemenea limitări sunt de domeniul legii organice – a se vedea Dumitru V. Big, *Restrângerea exercițiului libertăților publice*, p. 37.

măsuri restrictive (eventual cu un vădit caracter antidemocratic) în situații care depășesc sfera normalului, asigurându-se astfel legitimitatea unei asemenea măsuri⁵¹.

Caracterul temporar al unei astfel de decizii se bazează pe aceeași condiție, măsura să fie necesară într-o societate democratică, respectiv să nu existe o altă cale de acțiune pentru salvarea sau apărarea valorilor puse în pericol⁵².

Respectarea *principiului proporționalității* în cazul aplicării unor restrângeri ale exercițiului unor drepturi sau libertăți în baza art. 53 din Constituție se materializează într-o relație justă și rezonabilă dintre măsura respectivă (și implicit mijloacele utilizate) și scopul urmărit prin luarea unei asemenea măsuri⁵³.

Textul constituțional impune în mod special ca și în situația restrângerii exercițiului unor drepturi și libertăți să fie respectat principiu fundamental al egalității, prin aplicarea măsurii restrângerii în mod *nediscriminatoriu*.

Dar, necesitatea de a permite atingerea scopului unor reglementări sau măsuri și de a da eficiență acestora, a impus și posibilitatea de a impune reguli speciale derogatorii de la cele de drept comun. De exemplu, sunt declarate inviolabile libertatea individuală și siguranța (analizate mai sus); domiciliul și locuința (art. 27); secretul corespondenței și a celorlalte mijloace de comunicare (art. 28 din Constituție); libertatea de exprimare (art. 30). De asemenea, sunt declarate garantate: dreptul la liberă circulație (art. 25); dreptul la informație (art. 31); accesul la cultură (art. 33); dreptul la ocrotirea sănătății; dreptul de vot (art. 36); dreptul de a fi ales (art. 37); interzicerea muncii forțate (art. 42); dreptul la grevă (art. 43); dreptul de proprietate (art. 44). Și, cu toate acestea, fie chiar textul legii fundamentale și legi speciale impun o serie de restricții și limitări în dobândirea sau exercitarea acestor drepturi.

Uneori, asemenea limitări sau restricții au relevanță și aplicabilitate în sfera procesului penal.

În vederea atingerii scopului normelor procesuale penale (art. 1 alin. 1 Cod.proc.pen. - asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare cu garantarea drepturilor părților și a celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederilor Constituției, a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesuală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte), sunt reglementate, în cadrul constituțional prefigurată de legea fundamentală, o serie de măsuri care pot fi considerate limitări sau restrângeri (legale) ale exercitării unor drepturi și libertăți fundamentale.

Astfel, deși *secretul corespondenței și a celorlalte mijloace de comunicare* (art. 28 din Constituția României republicată) sunt declarate inviolabile prin art. 28 din Constituția României republicate, există situații strict prevăzute de lege (în speță art. 11 alin. 2 Cod.proc.pen.) în care secretul corespondenței nu mai este protejat, restrângerea putând

⁵¹ Elena Simina Tănăsescu în Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României – comentariu pe articole*, pp. 537 și 538.

⁵² Elena Simina Tănăsescu în Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României – comentariu pe articole*, p. 538.

⁵³ Elena Simina Tănăsescu în Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu (coord.), *Constituția României – comentariu pe articole*, p. 541.

interveni numai din necesitatea de a descoperi infracțiuni sau infractori⁵⁴. Aceași situația o întâlnim și cu privire la *inviolabilitatea domiciliului și a reședinței* (art. 27 din Constituție). Plecând de la regula de bază că pătrunderea în domiciliul unei persoane fără acordul acesteia este interzisă, totuși sunt prevăzute, cu titlul de excepție și situații în care violarea este permisă: pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești etc.

Dreptul la ocrotirea vieții intime, familiale și private (art. 26 din Constituția României republicată) presupune și obligația persoanei de a-și exercita acest drept fără a aduce atingere drepturilor și libertăților altor indivizi, ordinii publice și bunelor moravuri. În caz contrar, este posibilă luarea unor măsuri restrictive precum măsurile de siguranță prevăzute în art. 245 Cod.proc.pen. (obligarea provizorie la tratament medical) și art. 247 Cod.proc.pen. (internarea medicală provizorie).

Deși *munca forțată este interzisă* prin Constituție (art. 42), tot Constituția stabilește că nu constituie muncă forțată, printre altele, munca unei persoane condamnate.

Dreptul de vot (art. 36 din Constituția României republicată) nu este totuși acordat, printre altele, persoanelor condamnate la pierderea drepturilor electorale, prin hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă. Iar, în cazul anumitor funcții publice sau funcții de demnitate publică, dobândirea acestora este condiționată de lipsa antecedentelor penale.

Deși, lecturând textul legii fundamentale, se poate ușor observa că lista prevederile constituționale care reglementează (direct sau indirect) aspecte de drept procesual penal român este destul de lungă: aproximativ 28 de articole (sau prevederi din acestea)⁵⁵, nu este aspectul care are importanță.

Ceea ce este important pentru a putea vorbi de un proces de constituționalizare a unei ramuri de drept, în speță a dreptului procesual penal român, nu contează numărul de prevederi de nivel constituțional care există, ci: modul în care reglementările de principiu sunt receptate și implementate coerent la nivelul ramurii de drept; și pe cale de consecință, modul în care sunt respectate astfel, aceste reglementări de nivel constituțional, în primă fază de legislația secundară și, ulterior, de modalitatea de punere în executare la situații concrete.

---

⁵⁴ Mihai Constantinescu, Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Constituția României revizuită – comentarii și explicații*, p. 56.

⁵⁵ Art. 1, 15, 16, 20, 21-25, 26, 27, 42, 44, 52, 53, 72, 73, 84, 96, 124, 126-129, 131-134 din Constituția României republicată.